

— C —

wo 20 maa 2019
20.00 Kamermuziekzaal

SALON LIBEER

Satie & Messiaen

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

Biografieën

Sinds hij op twintigjarige leeftijd de prestigieuze Juventusprijs ontving, werd **Julien Libeer (BE)** door binnen- en buitenlandse pers geprezen als een van de meest markante muzikale persoonlijkheden van de jonge generatie. Na verschillende masterclasses vervolmaakte Libeer in 2014 zijn pianostudies aan de Muziekkapel Koningin Elisabeth, eerst onder de leiding van Abdel Rahman El Bacha, daarna bij Maria João Pires. Hij kreeg geregeld advies van Dmitri Bashkirov en volgde masterclasses bij Alfred Brendel, Andrés Schiff, Andrej Jasinski ... Libeer was de afgelopen jaren te gast in verschillende grote concertzalen, en is een veelgevraagd kamermuzikant. In 2013 won hij de Klara Muziekprijs. Ook presenteerde hij de Canvasreeks Studio Flagey Klassiek, waar hij verschillende collegamusici bijeenbracht en interviewde.

Na haar studies zang, vervolmaakte **Sarah Laulan (BE)** zich aan de kapel Koningin Elisabeth bij José Van Dam, Brigitte Fassbaender, Marianne Pousseur en anderen. Kort daarna werd ze laureaat op het Concours de Genève (Prijs Paul Streit) en op de Koningin Elisabethwedstrijd (3e prijs). Laulan staat op het podium in het bekende (opera)repertoire, maar ze is ook in het hedendaagse operarepertoire te horen. Haar opname *Les Blasphèmes – mélodies de fin-de-siècle* met pianist Maciej Pikulski kwam uit in mei 2017 op het label Fuga Libera.

Marlies De Munck (BE) promoveerde aan het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte in Leuven met een proefschrift over het concept van muzikale betekenis. Zij doceert muziekfilosofie aan het Departement Wijsbegeerte van de Universiteit Antwerpen en aan het Koninklijk Conservatorium in Gent. Daarnaast schrijft ze filosofische artikels over muziek, film, literatuur en schilderkunst en is ze nauw betrokken bij artistiek onderzoek. Haar essay *Waarom Chopin de regen niet wilde horen* (Letterwerk, 2017) werd lovend onthaald in de pers als een heldere inleiding tot de centrale vragen in de muziekfilosofie. Momenteel werkt zij aan een nieuw boek over de stem van de uitvoerder in de muziek.

Uitvoerders & programma

Julien Libeer: piano
Sarah Laulan: mezzosopraan
Marlies De Munck: muziekfilosoof

Erik Satie (1866-1925)
Le Fils des étoiles (1892)
• Prélude du premier acte: La vocation

Olivier Messiaen (1908-1992)
Harawi (1945)
• Bonjour toi, colombe verte
• Montagnes
• Doundou Tchil

Gesprek Julien Libeer & Marlies De Munck

Erik Satie
Le Fils des étoiles
• Prélude du deuxième acte: L'initiation

Olivier Messiaen
Harawi
• Katchikatchi les étoiles

Erik Satie
Le Fils des étoiles
• Prélude du troisième acte: L'incantation

Olivier Messiaen
Harawi
• Dans le noir

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Kosmische resonanties

Erik Satie en Olivier Messiaen verenigd in eenzelfde programma. Parallellen en contrasten. De ene Franse componist als bedenker van *musique d'ameublement*, min of meer de voorloper van ambient en soundscapes. Zijn landgenoot als schepper van een nieuw soort belijdenismuziek, die in de liedcyclus *Harawi* aanknoopt bij het aloude verhaal van Tristan en Isolde en zelfs de lyrische extase van Wagners opera voor de geest haalt. Twee pianist-componisten die uit het klavier een scala aan nieuwe, ongehoorde kleuren te voorschijn hebben getoverd. Beiden schreven ze vanuit een religieuze inspiratie. Satie was lid van de beweging van Rose-Croix en in de jaren 1891-'92 officieel kapelmeester van de Ordre de la Rose-Croix Catholique du Temple et du Graal van Joséphin Péladan. Messiaen was zijn hele leven lang een overtuigd christen, die de eer en glorie van het opperwezen enthousiast bezong in grandioze fresco's zoals *Vingt Regards sur l'Enfant Jésus* en *La transfiguration de notre Seigneur Jésus-Christ*. Satie was nuchterder op religieus vlak en distantieerde zich tijdig van Péladans mysticisme. Zijn compositie *Le Fils des étoiles* surft niet op de golf van het eerder overspannen wagnerisme van de occultist Péladan, die zich graag 'Sar' liet noemen, Assyrisch voor 'koning'.

De gelijkenissen tussen de muziek van Satie en Messiaen situeren zich onder meer op het vlak van het muzikale verloop. Beide componisten verkiezen een episodische en statische vormgeving. De muziek evolueert niet of nauwelijks en berust op een confrontatie van statische klankblokken, die heel onderscheiden zijn

qua kleur en stemming. Satie en Messiaen kennen aan de muzikale taal een ritueel en bezwerend karakter toe. Voor beiden is harmonie een essentieel vehikel in de expressie. Saties *Le Fils des étoiles* opent met een veelbesproken aaneenschakeling van kwartakkoorden – samenklanken van opeengestapelde kwarten, in tegenstelling tot de welluidende tertsharmonieën uit de vertrouwde tonaliteit. Een sonoor statement dat aan het einde van de 19e eeuw de nodige opschudding veroorzaakte en dat pas in de 20e eeuw consequenties zou hebben in de muziek van pakweg Arnold Schönberg en Béla Bartók. Voor Messiaen is harmonie één en al kleur. Het is de basis voor het uitgesproken sensuele karakter van zijn muziek, die ondanks haar modernisme, haar wortels heeft in de romantiek en het zogenaamde impressionisme. Het plechtstatige en het hymnische zijn geen van beide componisten vreemd. Het verklaart ook hun voorkeur voor modale toonsystemen, waarvan ze modellen vonden in de middeleeuwse en buiten-Europese muziek.

- **Twee Franse componisten die, na het tijdperk van de romantische piano, het klavier radicaal anders laten klinken.**
- **Erik Satie serveert een hypnotiserend 'klanktapijt'.**
- **In *Harawi* verbindt Olivier Messiaen het aloude Tristan en Isolde-verhaal met inspiratie door de Latijns-Amerikaanse volksmuziek.**

Harawi vs. Le Fils des étoiles

Harawi (1945) van Olivier Messiaen is geïnspireerd door de Latijns-Amerikaanse cultuur. De titel van de liedcyclus is overgenomen uit het Quechua, een volkstaal die onder meer in Peru wordt gesproken. 'Harawi' betekent in vertaling 'een lied over liefde en dood'. Messiaen had een levendige interesse in vreemde culturen. In de jaren 1940 geraakte hij in de ban van Latijns-Amerika en in het bijzonder van Peru, waar naar zijn idee 'de mooiste volksmelodieën' te vinden waren. De Peruviaanse volksmuziek zou eerder indirect de liederen voeden maar de aardse kracht die van *Harawi* uitgaat, is nauw verbonden met volkse tradities. De liederen evoceren de passie van twee geliefden, die net zoals Tristan en Isolde, slechts in de dood kunnen worden verenigd. Isolde neemt hier de gedaante aan van het Andesmeisje Piroutcha, dat onder meer als 'groene duif' wordt bezongen. Messiaen schreef zelf de surrealistische poëzie voor de twaalf liederen, die berust op ketens van associatieve beelden, met kosmische resonanties. 'Toi, de nuit, de fruit, de ciel, de jour, aile d'amour' ('Jij, van de nacht, fruit, hemel, dag, vleugel van liefde'), aldus één van de versregels. Opmerkelijk is dat de piano zich geenszins beperkt tot begeleiding van de zangstem. De schriftuur

'Satie en Messiaen kennen aan de muzikale taal een ritueel en bezwerend karakter toe.'

voor Messiaens geliefde instrument is vaak solistisch gedacht, waarbij de piano de dramatische context schept waarin de zangstem zich ontplooit. Ook uit de zanglijn, die hier en daar op rituele kreten berust, spreekt een bezwerende energie en vitalisme.

Terwijl Messiaens liedcyclus door zijn extatische uitdrukking en zijn ritmische slagkracht de luisteraar in een soort trance brengt, serveert de muziek van Saties *Le Fils des étoiles* een hypnotiserend 'klanktapijt' dat zich weinig gelegen laat aan de functie die de partituur oorspronkelijk had: het begeleiden van het gelijknamige toneelstuk van Joséphin Péladan. Satie ging voorbij aan de narratieve structuur ervan en aan het symbolisme en het wagnerisme waarmee de auteur dweepte. De oorspronkelijke toneelmuziek, die ons slechts in pianoversie is overgeleverd, leidt vandaag een eigen leven. Muziek als een oefening in onbeweeglijkheid.

— Piet De Volder

Sâr Joseph Péladan (1858-1918)

In 1891 schreef Erik Satie, die in 1892 en 1893 de officiële componist was (wat door sommigen, waaronder hijzelf, wordt betwist) van L'Ordre Rose-Croix (Rozekruisers), scènemuziek bij de novelle *Le Fils des étoiles* van Joséphin Péladan (die zichzelf Sâr Joseph Péladan betitelde). *Le Fils des étoiles* werd in Parijs gecreëerd op 17 maart 1892 in Galerie Durand-Ruel tijdens een door de Rozekruisers georganiseerde muzikale avond die gefinancierd werd door graaf Antoine de La Rochefoucauld, een tweederangs symbolistische schilder die grootmeester werd van de Orde. Joséphin Péladan, geboren in Lyon, vertoonde al vroeg een grote interesse in het magische en occulte. Toen zijn broer, dokter Adrien Péladan, hem zijn uitgebreide bibliotheek vol hermetische literatuur naliet, stichtte hij in 1888 de Parijse L'Ordre caballe de la Rose-Croix, samen met zijn vriend Stanislas de Guaita, een decadente dichter en occultist van Hongaarse afkomst. In 1890, amper twee jaar later, ontstond er een ruzie tussen Péladan en Guaita die ontarnde in een ware oorlog die ironisch 'la guerre des deux roses' werd genoemd. Péladan beweerde dat zijn geslacht afstamde van een Babylonische koning (Sâr Merodak aan wie hij zijn tragedie *Babylon* opdroeg) van wie hij de titel sâr (hogepriester) zou geërfd hebben en stichtte een nieuwe orde, La Rose-Croix catholique. Hij riep zichzelf uit tot Opperste Leider. Satie bleef dus amper twee jaar zogenaamd 'officiële' componist van La Rose-Croix catholique. Na een conflict met Péladan die een grote kenner en vereerder van Wagner was (in 1888 ondernam hij een pelgrimstocht naar Bayreuth om er *Parsifal* bij te wonen) en nadat Péladan Satie uitvoerig had bedankt

voor *Le Fils des étoiles* met onder meer de opmerking 'en toi revit l'esprit de Parsifal' liet Satie in augustus 1892 een open brief publiceren in het blad 'Gil Blas' waarin hij zijn breuk met Péladan aankondigde. Kort daarna stichtte hij zijn eigen kerk, 'l'Eglise Métropolitaine de l'Art de Jésus Conducteur'. Deze kerk telde slechts één gelovige die tevens hogepriester was: Erik Satie. Hoe excentriek ook, Péladan en zijn La Rose-Croix catholique werden tussen 1892 en 1897 belangrijke spelers in cultuurminnend Parijs. Danzij het mecenaat van La Rochefoucauld organiseerde Péladan in die periode zes 'salons' (beeldende kunst) waarin maar liefst 231 'decadente' kunstenaars aan het publiek werden getoond. Alleen al in maart 1892 organiseerde hij vijf uitzonderlijke muzikale avonden met werken van onder meer Palestrina, Wagner (uiteraard delen uit *Parsifal*), César Franck, Beethoven (strijkkwartetten) en van een obscuur personage, ene Bihn Grallon (alias E. Satie) die ook als dirigent optrad. Péladan verloor als 'sâr' grotendeels zijn geloofwaardigheid toen hij op 14 mei 1890 in naam van de rozenkruisers eiste dat de bisschop van Parijs zich openlijk aan hem zou onderwerpen. Péladan overleed in 1918 in Neuilly-sur-Seine, grotendeels verguisd en vergeten ondanks een omvangrijke oeuvre waaronder *Traité des Couleurs*, *Traité sur les Antimonies*, *Le vice suprême* (waarin hij het geestelijke verval van de mensheid als gevolg van het materialisme voorspelt) en het negentien delen tellende *La décadence latine* (1885-1907).

— Johan Huys

BOEK ALS EERSTE JE TICKETS VOOR SEIZOEN 19-20

© Christian Ruvaldo

'Ik kijk ernaar uit de Vrienden van het Concertgebouw te ontmoeten tijdens de seizoensvoorstelling. Graag maak ik dan ook tijd voor een persoonlijke kennismaking.'

— Annelien Van Wauwe

Word Vriend van het Concertgebouw: laat zien dat je ons huis een warm hart toedraagt en draag meteen ook financieel een steentje bij (€ 150 voor twee personen, € 95 voor één persoon). Wij bedanken je met tal van voordelen, zoals voorrang bij de start van de ticketverkoop, een uitnodiging voor enkele exclusieve events en een gratis cd van de nieuwe Compagnon de route van de Vrienden, klarinettist Annelien Van Wauwe.

Lees er alles over op
concertgebouw.be/vrienden

In de kijker

DINSDAG

26 MAA 2019

20.00 Concertzaal scène

© Rob Stevens

Lecture-performance door Thomas Hertog & Arne Deforce

Seizoensdenker Sessie #3:
Muziek en de kosmos

Van harmonie der sferen tot snaartheorie: in deze lezing gaan we op zoek naar 2500 jaar analogieën tussen muziek en natuurwetenschap. Arne Deforce is al jarenlang gefascineerd door de kosmos en vindt in seizoen-denker Thomas Hertog de gereputeerde sparring partner om in woord, beeld en klank een reis door de geschiedenis te maken.

Laat weten wat je van het concert vond op

f ConcertgebouwBrugge
@concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be

WOENSDAG

03 APR 2019

20.00 Kamermuziekzaal

© Hans Morren

Spectrale muziek

Lecture-performance door Annelies Van Parys en het Goeyvaerts Trio

Eeuwenlang speurden componisten de sonore wereld af op zoek naar onbekend en ongerept gebied. 'Spectrale' componisten zoals Annelies Van Parys exploreerden de klank zelf en onderzochten alle mogelijke schakeringen van klankkleur. In deze lecture-performance legt ze samen met musicoloog Mark Delaere en het Goeyvaerts Trio de geheimen van haar composities bloot.